

Nəriman Nərimanovun xatirə muzeyi

zənginləşir, müasir tələblərə uyğun ziyarət ocağına, elmi mərkəzə çevrilir

1977-ci il noyabrın 6-da Bakının İstiqlaliyyət (o zaman Kommunist - 35) küçəsində bir zamanlar Nəriman Nərimanovun yaşadığı evdə onun xatirə muzeyi açıldı.

İllər boyu arxiv fondlarında sənədləri "tamamilə məxfi" qrifi ilə saxlanılan, hər vaxtla unudulmasına çalışılan, amma tarixin sınağından üzəgə, alnıaçıq çıxan müəllim, həkim, yazıçı-dramaturq, siyasi xadim, bir sözlə, böyük azərbaycanlı N.Nərimanovun xatirəsinin ehtiramla anıldığı, əbədiləşdirildiyi həmin gün ümumxalq bayramına çevrildi.

Açılışda xatirə muzeyinin qırmızı lentini bu millət fədaisinin xidmətlərinin etiraf olunması naminə çox çətinlikləri dəf etmiş Ulu öndər Heydər Əliyev kəsdi...

İndi burada çalışacaq insanların qarşısında məsul bir vəzifə dururdu: N.Nərimanovun genişmiqyaslı fəaliyyətini işıqlandırmaq, onun tarixi simasını ictimaiyyətə olduğu kimi tanıtmalı!

Bu nəticə işdə N.Nərimanovun qardaşı qızı İltifat xanım, ilk nərimanşünas Vəli Məmmədov və muzeyin yaxın köməkçiləri və məsləhətçiləri oldular.

İltifat xanım ən ağır illərdə belə göz bəbəyi kimi qoruyub saxladığı yadigarları - ona ata əvəzi olmuş Nərimanın şəxsi əşyalarını, keşməkeşli həyatını əks etdirən sənədləri, bir də... nisgilli, kövrək, acılı-şirinli xatirələrini muzeyə bağışladı.

Vəli Məmmədov çətin şəraitdə öz gələcəyini, karyerasını zərbə altında qoyaraq böyük əziyyətlər bahasına topladığı və şəxsi arxivində mühafizə etdiyi maraqlı, nadir materialları və dəyərli məsləhətlərini, tövsiyələrini Nərimanovun ruhu naminə muzeyə erməğan etdi. Ekspozisiyanın təşkilində, elmi-tarixi sənədlərin əldə edilməsində köməkliyini əsirgəmədi.

Muzeyin ilk direktoru, əməkdar mədəniyyət işçisi Loğman Hacıyev isə ömrünün sonunadək birçün gününü də müzənsiz keçirmədi. İlk baş mühafizə Elxan Eldarov, elmi işçilər Samirə Rəcəbova, İradə Əsədova öz işlərinə böyük həvəs və məsuliyyətlə yanaşdılar. Əmək fəaliyyətinə Nərimanov muzeyinin açılması ilə başlayan böyük elmi işçi Rəna Qəhrəmanova və elmi işçi Nailə Rəhimova isə ömürlük muzey işinə bağlandılar.

Sovetlər dönəmində dolğun, səmərəli və çoxsahəli fəaliyyəti ilə diqqəti cəlb edən muzey kollektivi təkcə respublikamızdan deyil, dünyanın müxtəlif guşələrindən gələn qonaqların maraqlı ekspozisiya ilə qarşıladı, tədricən zənginləşən fondundan istifadə edərək ən müxtəlif ünvanlarda səyyar fotosənədli sərgilər, sənədli filmlər nümayiş etdirdi.

N.Nərimanov muzeyi eyni profilli digər muzeylərdən fərqlənib daha geniş fəaliyyət göstərərək, Moskva, Sankt-Peterburq, Lvov, Tambov, Volnovaxa, Odessa, Həştərxan, Tiflis, Daşkənd şəhərlərində 200-dən çox muzey və təşki-

latla sıx əlaqə saxlayırdı.

Muzey əməkdaşları həm respublikada, həm də onun hüduqlarından kənarında muzeyin bir neçə filialını və məktəblərdə Nərimanov guşəsini yaratmışlar. Xaçmaz rayonunun Xudat qəsəbəsində, Cəbrayıl və Saatlı rayonlarında, Bakının Nərimanov rayonunda və Lökbatan qəsəbəsində, Gürcüstanın Marneuli rayonunun Qızılhacılı kəndində, Özbəkistanın Nərimanov şəhərində, Həştərxanda ictimai əsaslarla işləyərək, N.Nərimanovdan bəhs edən muzeylər bu gün də fəaliyyətini davam etdirir.

Muzey əməkdaşlarının Moskva, Sankt-Peterburq, Odessa, Həştərxan və Tiflisə ezamiyyətləri nəticəsiz qalmamış, Nərimanova aid çoxlu sənəd və şəkillər, onun büstü əldə edilmişdi.

Maraqlıdır ki, muzeyin elmi işçiləri həm də digər profilli muzeylərə köməklik göstərmişlər: Dəvəçi və Füzuli rayonlarında, Rusiyanın Tambov vilayətinin Tuqolukovo kəndində Nəriman Nərimanovun mübarizə yoldaşları ilə bağlı yaradılan muzeylərin, Daşkəsən və Göyçayda isə tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin tematik planlarını işləyib muzeyin təşkilinə əməli köməklik göstərmiş, eləcə də Tovuz, Şamaxı, Xaçmaz, Şəmkir, Qazax, Quba, Qusar, Mingəçevir, Gəncə, İmişli, Naxçıvan və digər bölgələrdə fəaliyyət göstərən tarix-diyarşünaslıq muzeylərinə elmi-metodik və praktiki köməyi əsirgəməmişdilər.

Muzey həmişə N.Nərimanovun yubileyli ilə əlaqədar keçirilən çoxsaylı tədbirlərin fəal iştirakçısı olmuşdur. Nərimanovun 109 illiyi münasibətilə Bakının Maştağa qəsəbəsindəki N.Nərimanov adına 128 nömrəli orta məktəbdə "gənc nərimanovçular" dərnəyinin cəlb edildiyi, bütün pədaqoqlu heyətin də həvəslə iştirak etdiyi elmi-metodiki konfrans respublikada böyük əks-səda doğurmuşdu. Muzey Gülsüm xanım Nərimanovanın qəbrinin üstünün götürülməsi, Odessa Novorossiysk Universitetinin qarşısında ki ziyabanda Nərimanovun adının həkk olunduğu xatirə lövhəsinin açılması üçün təşəbbüs göstərib və istəyinə nail olub. Moskvada vaxtilə Nərimanovun

yaşadığı evin qarşısına baryefinin vurulması münasibətilə keçirilən tədbirdə muzeyin direktoru Loğman Hacıyev də iştirak etmişdir. Təbii ki, bütün bunlar fotoşəkillər, sənədli kadrlar və sənədlər şəklində muzeyin əsas fondunda saxlanılır.

Ümumittifaq baxışı zamanı N.Nərimanovun xatirə muzeyi yüksək nailiyyətlərinə görə ittifaq muzeylərinin arasında III dərəcəli diploma və nişana layiq görüldü.

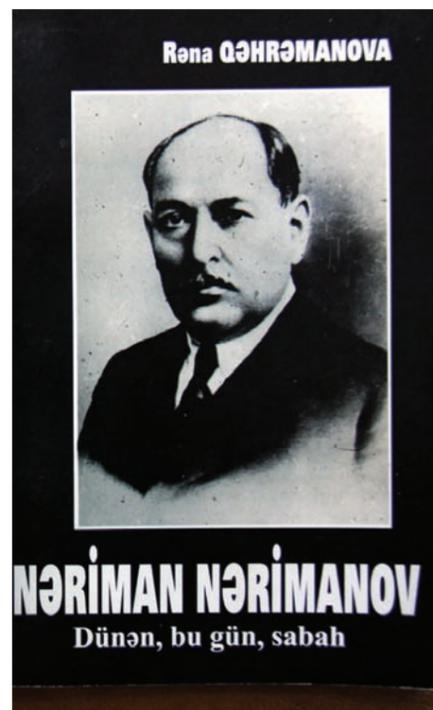
Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra muzeyimizin fəaliyyətində yeni və daha maraqlı bir dövr başlandı. Tariximizdə N.Nərimanovla bağlı, uzun illər toxunulmaz elan edilən arxiv sənədləri ilə tanışlığın mümkün olması həm muzey fondunun zənginləşməsinə, həm də Nərimanovun çarpışmalarda, mübarizədə keçən təlatümlü həyatını bütün çalarları ilə canlandırmaq, dolğun nümayiş etdirməyə imkan yaratmışdı.

Açılış günündə cəmi üç zaldan və xatirə həkimlik kabinetindən ibarət olan muzeyin sahəsi ötən illər ərzində xeyli böyüyüb. Nərimanovlar ailəsinə məxsus daha 4 otaq boşaldılaraq əsaslı təmir edilmiş, yeni avadanlıq ilə təchiz olunub muzeyin ixtiyarına verilmişdir.

2013-cü ilin mayında əsaslı təmirdən və eksponatların böyük bir qisminin bərpa edilib əvvəlki görkəminə qaytarılmasından sonra muzeyin ikinci - yeni və müasir ekspozisiyası rəsmi surətdə təməşəşilən üzünə açıldı. Bu ekspozisiyada N.Nərimanovun həyat və fəaliyyətinin bütün dövrləri əhatə edilmiş, onun ictimai-siyasi və dövlətçilik fəaliyyətinin işıqlandırılmasına isə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Həmin vaxtadək heç zaman nümayiş etdirilməyib məxfi saxlanan ən yeni materiallardan - sənədlər, fotoşəkillər, qəzet materialları və sairədən istifadə olunmuşdur.

Yeri gəlmişkən, qeyd etməliyik ki, hamının çox bəyənib təqdir etdiyi bu ekspozisiyanın yaradılmasında ən ağır zəhmət payı N.Nərimanovun böyük qardaşı Salmanın nəticəsi, İltifat xanımın nəvəsi, muzeyə 2005-ci ildən rəhbərlik edən Kamilə xanım Hüseynovanın üzərinə düşmüşdür.

İndi muzeydə mühafizə vahidlərinin sayı 400-dən 5700-ə qədər çatdırılmışdır. Ekspozisiya zallarında N.Nərimanovun qədim Tiflisdə - Şeytanbazar məhəlləsində doğulub boya-başa çatdığı ata-baba mülkünün maketi, ədəbi əsərlərinin, yaratdığı dərslərinin ilk nəşrləri, həyatının müxtəlif anlarını əks etdirən orijinal fotoşəkilləri, tibbi alətləri,

qaragül dərisindən papağı, kəhrəbə təsbehi, tarı, portsıqan, xatirə dəftəri, yazı dəsti, əsası, çarpayısı, qədim stolüstü saati, eləcə də obrazını canlandıran incəsənət əsərləri - büst və portretləri nümayiş etdirilir. Muzeydə qorunub saxlanan materiallar içərisində elə nümunələr var ki, onlar təkcə Nərimanovun şəxsiyyətini öyrənmək baxımından deyil, qədim və nadir olmaları orijinallığı ilə də dəyərlidirlər.

N.Nərimanovun irimiqyaslı və çoxcəhətli fəaliyyətinin ən müxtəlif sahələrini araşdıran tədqiqatçılardan Mir Cəlalin, C.Quliyevin, M.Rəfilinin, M.Qaziyevin, V.Məmmədovun, F.Köçərlinin, M.Məmmədovun, Q.Məmmədlinin, V.Ağasiyevin, B.Qəhrəmanovun, F.Əhmədovanın, Q.Musayevin, M.İbrahimovanın, H.Həsənovun, türk yazarlarından Hüseyn Adıgözəlin, S.Ülgünün və başqalarının əsərləri də muzeydə nümayiş etdirilir.

Elmi Şurasının üzvləri filologiya elmləri doktoru Teymur Əhmədovun və tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Firdovsiyyə Əhmədovanın tədqiqat əsərləri hər dəqiqə köməyimizə çatan stolüstü kitablarımızdır.

Çox sevindiricidir ki, gərgin elmi axtarışlarına heç zaman ara verməyib gənclik həvəsi ilə çalışan, zəhmətkeşliyi ilə bizə nümunə olan ağsaqqalımız Teymur müəllim xeyli müddətdir ki, N.Nərimanovun fəaliyyətinin 1920-ci ilin mayından 1925-ci ilin martınadək olan dövrünü əhatə edən biblioqrafik məlumat

göstəricisi və kitab-albom üzərində işləyir. O, həmçinin N.Nərimanovun bədii əsərlərini və publisistik yazılarını yenicən çapa hazırlayır. Gələn il 40 yaşına tamam olacaq muzeyimizin fondunu olduqca zənginləşdirəcək bu yeni əsərlərin nəşrini böyük səbirsizliklə gözləyirik.

Cəmiyyətdə N.Nərimanovun şəxsiyyətinə artan maraq muzeyin də fəaliyyətinə yaxşı mənada təkan verir. Bu marağı təmin etmək üçün elmi işçilər Moskva, Odessa, Həştərxan, Tiflis, İstanbul və s. şəhərlərdə ezamiyyətlərdə olur, kitabxana və arxivlərdə çalışır, Nərimanovun fəaliyyətinin az öyrənilmiş sahələrinə aydınlıq gətirən, yeni faktları üzə çıxaran sənədlərin, əsər və məqalələrin toplanmasını davam etdirirlər.

Muzeyin işində yeniliklərə, informasiya-kommunikasiya texnologiyasının tətbiqinə geniş yer verilir. Muzey əşyalarının elektron kataloqu, müntəzəm olaraq yeni məlumatların yerləşdirildiyi Azərbaycan və rus dillərində veb-saytı, Azərbaycan, ingilis və rus dillərində facebook səhifəsi yaradılmışdır.

Fərəhli haldır ki, indi olduqca zəngin bir fonda malik olan bu muzey kiçik elmi mərkəzə çevrilib. Özü də təkcə Nərimanov irsindən bəhrələnmək istəyənlər üçün deyil, həm də onun məsləkdaşları və müasirləri olmuş digər dəyərli şəxsiyyətlərimizi, ümumilikdə Azərbaycan tarixinin çox əhəmiyyətli bir dövrünün sirlərini öyrənənlər üçün gözəl şərait yaradılıb. Təsədüfi deyildir ki, müxtəlif tarixi mövzularda araşdırma aparən tədqiqatçılar, eləcə də yaradıcı insanlar — rəssamlar, aktyorlar, jurnalistlər, televiziya və kino işçiləri N.Nərimanovun aid məqamları dəqiqləşdirmək üçün bizə — fondumuzdakı materiallara müraciət edirlər.

Muzeydə ekspozisiyadan istifadə edilməklə ali məktəb tələbələrini təcrübə dərsləri, seminarları, orta məktəb şagirdlərinin açıq dərsləri, habelə müxtəlif məzmunlu tədbirlər — elmi konfranslar, kitab təqdimatları, anım mərasimləri, yubileylər, "dəyirmi masa"lar, diskussiyalar, mövzu ilə əlaqədar slaydlara, sənədli və bədii filmlərə kütləvi baxışlar keçirilir, daha böyük auditoriyalara əhatə etmək üçün səyyar sərgidən və müxtəlif mövzulu mühazirələrin oxunmasından istifadə olunur.

Rusiyanın Moskva şəhəri və Həştərxan vilayəti, Tatarıstan Respublikası (Kazan şəhəri), Gürcüstan, Türkiyə, İsveç ölkələrindən metodiki kömək xahişi ilə tez-tez muzeyə müraciətlər daxil olur. Şagirdlərə, tələbə, magistr və dokto-

rantlara, müəllim və yazıçılara, eləcə də digər peşə sahiblərinə lazımi köməklik göstərilir.

Moskvaya, rus tarixçisi, qafqazşünas R.N.İvanova, türkiyəli araşdırmaçılar H.Adıgözələ və Hüseyn Karahana N.Nərimanov haqda işlədikləri tədqiqat əsərləri üçün, Muğla Sıtqı Koçman Universitetinin müəllimi Ümit Akına Nərimanov - H.Z.Tağıyev münasibətləri, habelə istanbullu Məryəm Qopuz və Dilək Alkana Türkiyənin azadlıq savaşına Azərbaycanın və şəxsən N.Nərimanovun köməyi ilə bağlı yetərincə material və sənədlər təqdim edilmişdir.

Nərimanovun Tiflisdəki ata-baba mülkünü yenidən tikilməsi və ev muzeyinin yaradılması ilə məşğul olan "M-studio" MMC-yə rəhbərliyinin xahişi ilə ümumi sayı 250-ni ötən vacib sənəd, foto və sair materiallar, habelə ekspozisiya planının tərtibi üçün Nərimanovun Tiflis həyatı ilə bağlı məlumatlar təqdim edilmiş, məsləhət və təkliflərlə köməklik göstərilmişdir.

M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı Rəşad Sahilə N.Nərimanov, onun ailəsi, xüsusilə oğlu Nəcəf haqda bilgi, sənəd və materiallar təqdim edilmişdir.

Sənətsünas, əməkdar incəsənət xadimi Ziyadxan Əliyevə təsviri incəsənətdə Nərimanov mövzusunun araşdırılmasında köməklik göstərilmiş və o, fondumuzda mühafizə olunan müxtəlif səpkili sənət əsərləri və onların müəllifləri ilə bağlı məlumatlandırılmışdır.

Əməkdaşlarımız muzeyin təbliğinə böyük əhəmiyyət verir, mətbuat səhifələrində müxtəlif səpkili məqalələrlə çıxış edir, televiziya kanallarında Nərimanovla bağlı hazırlanan verilişlərdə iştirak edirlər. Əməkdaşımız R.Qəhrəmanova tərəfindən N.Nərimanov irsindən və xatirə muzeyinin fəaliyyətindən bəhs edən "Nəriman Nərimanov. Dünən, bu gün, sabah" adlı kitabça hazırlanıb çap edilmiş, maraqlananlara, məktəb və kitabxanalara hədiyyə edilmişdir. Muzeyin yeni bukletinin nəşri üçün lazımi materiallar seçilmiş, üç dildə mətn hazırlanmışdır.

N.Nərimanovun xatirə muzeyi yaşından, təhsil və vəzifəsindən asılı olmayaraq hamının faydalana biləcəyi bir məkandır və onun qapıları hər zaman hər kəsin üzünə açıqdır.

Kamilə HÜSEYNOVA,
N.Nərimanov xatirə muzeyinin direktoru.
Rəna QƏHRƏMANOVA,
Böyük elmi işçi.